

2. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. London, N. Y.: Longman, 1991.
3. Gass S. M., Varonis E. M. Input, interaction and second language production // Studies in Second Language Acquisition, 1994, Vol. 16.
4. Jain M. Error analyses: source, cause and significance // Error Analyses. London, N. Y.: Longman Group Limited, 1984.
5. Richards J., Sampson G. The study of learner
6. English // Error Analyses. London, N. Y.: Longman Group Limited, 1984.
7. Selinker L. Interlanguage // International Review of Applied Linguistics, 1972, Vol. X.
8. Мальковський Г. Исправление типичных ошибок при изучении английского и немецкого языков // Иноземні мови. – 2000. - № 1 – С. 31-33.

Г.О.Бондаренко

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ МОВИ

В статті розглядається сутність функціонально-стилістического походу, его переваги при изучении языка.

The article deals with the nature of the functional and stylistic approach, its advantages when teaching language.

Головною метою мовної освіти сьогодні є формування та виховання комунікативної особистості, що, у свою чергу, передбачає вміння орієнтуватися у мовленнєвій ситуації, осмислювати, планувати і реалізовувати задум висловлювання, удосконалювати його. Державний стандарт базової і повної середньої освіти одним із пріоритетних завдань ставить формування комунікативної компетенції, яке можливе через оволодіння різними типами і стилями мовлення з урахуванням ситуації спілкування, шляхом набуття умінь комунікативно доцільно використовувати стилістичні можливості вивчених мовних одиниць в усному та писемному мовленні [3, с. 2]. Спрямованість на комунікативне, вмотивоване навчання потребує нових удосконалених підходів до процесу навчання. Актуальні проблеми сучасної школи – це розвиток мовленнєвої культури, вільне володіння учнями мовою, формування вмінь спілкуватися, вести дискусію, виражати свою точку зору, використовуючи засоби виразності.

Спостереження над учнівським мовленням показали, що наявні в ньому стилістичні засоби не відображають усього розмаїття української мови, а набуті знання – засвоєння відомостей про фонетичні, лексичні, граматичні та стилістичні явища, залишаються лише теорією. Невміння користуватися мовними виражальними засобами знижує рівень мовленнєвої культури. Відтак, висловлені учнями думки не завжди точні, не передають повноту задуму.

Для розв'язання цієї проблеми досить важливим як для теорії, так і для практики навчання мови є дотримання традиційних (лінгвістичний, педагогічний, психологічний, моральний та естетичний) і сучасних (народознавчий, етнопедagogічний, культурологічний, комунікативно-діяльнісний та функціонально-стилістичний) підходів (аспектів).

В тлумачному словнику української мови аспект – це „кут зору, під яким розглядаються предмети, явища, поняття” [1, с. 43], а підхід – „сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь” [1, с. 969]. Що ж до навчального процесу, то О.Бистрова тлумачить підхід як „основний стратегічний напрям, який визначає всі компоненти системи навчання, його цілі, завдання і зміст, шляхи і способи їх досягнення, діяльність вчителя та учнів, технології навчання, критерії ефективності навчального процесу, систему контролю” [6, с. 40]. Таке визначення дає підстави говорити про підхід як про фундамент, на якому будується весь подальший процес навчання.

Функціональний підхід у вивченні мовних явищ досі не отримав однозначного тлумачення, хоча більшість лінгвістів (О.Александрова, Н.Арутюнова, О.Бондарко, Т.Булигіна, В.Гак, Г.Золотова, О.Кубрякова) вказують на важливість цього напрямку в сучасному мовознавстві. Головним принципом такого підходу є розуміння мови як цілеспрямованої системи засобів вираження, інструменту комунікації. Науковці, які стоять на позиціях функціоналізму, пояснюють функціональний зв'язок як результат: природного відбору, аналогічного до законів біології; усвідомленого прагнення людини досягнути мети, хоча таке пояснення обмежується тими випадками, коли мовці уникають тих чи тих слів; роботи підсвідомості, надання переваг одним варіантам і применшення інших [9, с.14].

Назва аналізованого підходу містить дві складові – “функція” та “стиль”. Останній, за визначенням В.Виноградова – це “суспільно усвідомлена і функціонально зумовлена внутрішньо об'єднана

сукупність прийомів уживання, відбору й поєднання засобів мовного спілкування у сфері тієї чи тієї загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвідносна з іншими такими ж способами вираження, що служать для інших цілей, виконують інші функції в мовній суспільній праці даного народу” [8, с. 87].

Нині пропонуються десятки визначень поняття “стиль”, однак такі складові, як: вибір, засоби мови, характер їх взаємодії, функція мовних засобів, наявність мети висловлювання, характерні для більшості тлумачень.

Співвідношення понять “функція” і “стиль” досить цікаво з’ясує С.Єрмоленко. Беручи за основу розвідки Пермської школи в галузі функціональної стилістики, дослідниця підтримує думку про суттєву різницю між науковим і художнім мисленням, що, у свою чергу, зумовлює різні принципи побудови наукових і художніх текстів. Таке положення, на думку С.Єрмоленко, дає підстави стверджувати про існування відповідності між виконуваними мовою суспільними функціями та особливими різновидами мислення, характерними логічними побудовами текстів. У міркуваннях про завдання мови щодо ефективності спілкування в різних сферах суспільної діяльності людей також зазначається їхній зв’язок із відповідними стилями: “пізнавально-репрезентативна функція передбачає існування наукового стилю; пізнавально-контактна функція пов’язана з розмовним стилем; інформативно-вольова, дидактична функція охоплює офіційно-діловий; функція цілеспрямованого впливу комуні кантів на слухача (читача) визначає специфіку публіцистичного стилю; естетична функція мови...передбачає існування художнього стилю” [4, с. 271]. В основі такої інтерпретації постає взаємозв’язок мови і мовлення, реалізація функціонального підходу до вивчення мовних явищ.

Автори 12-річної концепції середньої освіти рекомендують реалізацію функціонально-стилістичного підходу, що сприятиме вільному володінню українською літературною мовою, адже “стилістична вправність учнів – необхідна умова високої мовної культури...учень, який добре знає граматичний матеріал, але не вміє користуватися ним у певній мовленнєвій ситуації, не може вважатися грамотним...грамотно побудоване мовлення не буде правильним, якщо воно невиразне, позбавлене стилістичного забарвлення” [5, с. 318].

Наголошуючи на тому, що стилістика вивчається поряд із лексикою, фонетикою та граматиною, де учні вивчають фонетичні, лексичні та граматичні явища мови, одночасно відбувається і процес

засвоєння стилістичних особливостей звукової системи мови, граматичних форм і категорій у зв'язку з певними мовними стилями. Таким чином, розглядаючи мову як чітко організовану систему, необхідно говорити про використання функціонально-стилістичного підходу на кожному зі структурних рівнів, оскільки вони є взаємопов'язаними і не можуть вивчатися ізольовано один від одного.

Переваги функціонально-стилістичного підходу в тому, що мовні засоби розглядаються в мовленнєвому контексті, тобто здійснюється цілісне вивчення мови і мовлення і тому, "розкриваючи перед учнями виражальні можливості мовних одиниць, учитель показує особливості їх функціонування, сферу використання, проводить вправи, на яких школярі вчаться оцінювати синонімічні варіанти, їх емоційно-експресивне забарвлення, конструювати речення і тексти зі стилістичною метою, використовувати у власному мовленні різні мовні засоби" [5, с. 318].

Реалізація функціонального підходу дає можливість бачити мовну систему, зв'язок та взаємодію одиниць різних рівнів, і головне – спостерігати за узгодженим існуванням одиниць у мовленні, їх спільне функціонування в тексті; сприяє розвитку логічного й асоціативного мислення: вчить виокремлювати однакові, схожі значення та функції в зовнішню (формальну) різних мовних засобах; розвиває мовне і мовленнєве чуття, робить вибір мовних засобів під час формування висловлювання більш усвідомленим; стимулює розвиток як рецептивних, так і продуктивних мовленнєвих дій.

Стилістична вправність тісно пов'язана зі стилістичними вміннями і навичками, що повинні сформуватися в учнів. М.Пентелюк виокремлює дві групи таких умінь і навичок: 1) уміння і навички пов'язані із засвоєнням стилістичного забарвлення, або маркованих, засобів мови; 2) уміння та навички, які забезпечують оволодінням стилістично диференційованим зв'язним мовленням. Тут мова йде про:

- заміну одних мовних одиниць іншими (стилістичну заміну);
- розрізнення стилів, визначення основних їх ознак;
- удосконалення стилю сказаного і написаного (стилістичного редагування);
- користування тим чи іншим стилем під час продукування мовлення;
- стилістичний аналіз, уміння визначати функцію певної мовної одиниці в мовленні [5, с. 319].

Одним із найефективніших методів формування цих умінь є вправи. На сьогодні існує кілька класифікацій стилістичних вправ, які

вирішують завдання оволодіння стилістичними уміннями і навичками з різних аспектів. Так, лексико-стилістичні, фонетико-стилістично та граматико-стилістичні відображають зв'язок вивчення стилістики з основним програмовим матеріалом, коли опановується функціональне навантаження лексичних, фонетичних та граматичних одиниць. Поділ вправ на супровідні, спеціальні та ті, що закріплюють і поглиблюють знання і навички, вказує на місце їх застосування, оскільки перші проводяться під час вивчення основного програмового матеріалу, другі – на уроках, що безпосередньо присвячені опануванню тем зі стилістики, і треті можуть використовуватись вчителем на різних типах уроків.

Так, наприклад, можна подати фоностилістичні вправи, які б ілюстрували функціонування фонем у різних стилях.

Вправа 1. Підрахуйте кількість наголошених голосних у поданих текстах художнього і наукового стилів. У якому тексті частота наголошених голосних більше? Чому?

1. Системні зв'язки в сфері фраземіки (уривок).

Грунтовне вивчення фраземного складу конкретних мов показало, що фраземіка становить систему, тобто сукупність взаємозумовлених чи певним чином упорядкованих елементів, що утворюють єдність. Суть системної організації фраземіки найповніше виявляється в різноманітних семантичних зв'язках між фраземами. Розглянемо лише ті, що відображаються в таких категоріях, як полісемія, омонімія та паронімія, синонімія та антонімія. Причому слід зауважити, що принаймні один із видів семантичних зв'язків у сфері фраземіки, який відображається в такій категорії, як полісемія, визнається далеко не всіма фразеологами

М.Т.Демський.

2. Художній текст.

Климко прокинувся від холодної роси, що впала йому на босі ноги (видно, кидався уві сні), і побачив над собою скам'янілобузкове небо, яким воно буває лише восени на сході сонця, – без жайвороння, без легких з позолотою хмарок по обрію, без усміхненої радості пробудження. Климко підібгав ноги під поли діжурчини, щоб зогрілися, й онімілою тремтячою рукою дужче розгорнув солому напроти очей. Він спав під скиртою

Григір Тютюнник.

Вправа 2. Підрахуйте, які приголосні звуки найчастіше живаються у поданих творах П.Тичини “Я сказав тобі лиш слово”, “Похорон друга” (уривок). Зробіть порівняльний аналіз. Як

відбивається частота вживання певних звуків на загальному емоційному навантаженні твору?

Я сказав тобі лиш слово

*Я сказав тобі лиш слово –
Вколо ж шум який піднявся:
В небі сонце задзвеніло,
Гай далекий засміявся.*

*Подививсь я в твої очі.
Стиснув руку в любій муці,
Білі гуси ген за ставом
Розлетілися по луці...
Заглянув я в твою душу.
До серденька притулився.
Бачу – вишні розцвітають.
Чую – тихий спів полився.
Ах, це десь весна танцює,
Розтопивши білу кригу! –
Переповнений любов'ю,
Я одкрив кохання книгу.*

Похорон друга

*Вже сумно вечір колір свій міняв
З багряного на сизо-фіалковий.
Я синій сніг од хати відкидав
І зупинився... синій, оркестровий
Долинув плач до мене. Плакав він,
Аж захлинався на сухім морозі:
То припадав зеленим до ялин,
Що зверху червоніли при дорозі,
То глухо десь одлунював в саду.
І від луни в повітрі оддавало,
Немов, на тон не строючись в ладу,
там тисячі оркестрів разом грало,
Мішаючи мотиви...
Усе міняється, оновлюється, рветься,
У ранах кров'ю сходить, з туги в груди б'є,
замулюється мулом, порохом береться,
Землі сирій всього себе передає.*

Отже, реалізація функціонально-стилістичного підходу дає можливість простежити, яким чином мовні одиниці фонетичного,

лексичного, морфологічного і синтаксичного рівнів реалізуються у мовленні, особливо звертаючи увагу на те, яке стилістичне навантаження вони несуть на собі, з'ясувати закономірності вживання мовних одиниць кожного з рівнів у певному функціональному стилі. Результатом використання функціонального підходу є розвиток інтересу до мови під час роботи з текстом та створення власних висловлювань: демонструє можливість оперувати одиницями різних рівнів, шукати та знаходити зв'язки та взаємодію мовних одиниць. Таким чином здійснюється нерозривне оволодіння мовою і мовленням, що є важливим чинником у формуванні високої мовної культури.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Голов. ред. В.Т.Бусел, редактори-лексикографи: В.Т.Бусел, М.Д.Василега-Дерибас, О.В.Дмитрієв, Г.В.Латник, Г.В.Степенко. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, – 2005. – 1728с.
2. Виноградов В.В. Избранные труды. О языке художественной прозы. – М., 1980. – 242с.
3. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Освіта України. – 2004. – №5. – 16с.
4. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / Інститут української мови НАН України, Український науково-виробничий центр “Рідна мова”. – К.: Довіра, – 1999. – 431с.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005. – 400с.
6. Обучение русскому языку в школе / Е.А.Быстрова, С.И.Львова, В.И.Капинос. – М., – 2004. – 40с.
7. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: підручник для студентів / за редакцією М.І.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 302с.
8. Чередниченко І.Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. – К.: Радянська школа, 1962. – 495с.
9. Pateman T. Language in mind and language in society: Studies in linguistic reproduction. – Oxford: Clarendon, – 1987.